

Η κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα: Ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος

ΤΟΥ **ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ**
Επιστημονικού Συνεργάτη ΕΕΤ

Στη χώρα μας, αντίθετα με τη μακρόχρονη παράδοση οργανισμών κοινωνικής οικονομίας που υπάρχει στην Ευρώπη και τη σημαντική παρουσία τους στη σύγχρονη ευρωπαϊκή οικονομική πραγματικότητα μέσω των λεγόμενων αστικών και καταναλωτικών συνεταιρισμών, η κοινωνική οικονομία παραμένει σχεδόν άγνωστη. Για τη λειτουργία των επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας δεν υπάρχει ενιαίο θεσμικό και νομικό πλαίσιο, απουσιάζει οποιοσδήποτε συντονισμός των δραστηριοτήτων των οργανισμών αυτών και ουδείς γνωρίζει επαρκώς ποιοι είναι αυτοί οι φορείς, ποιες δραστηριότητες ασκούν, σε ποιους απευθύνονται ή πόσους εργαζομένους απασχολούν.

Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας

Σε γενικές γραμμές, ο όρος «κοινωνική οικονομία» αναφέρεται στον ιδιαίτερο οικονομικό χώρο, ο οποίος εντοπίζεται μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα και έχει ως κύριο χαρακτηριστικό τη διεξαγωγή οικονομικών δραστηριοτήτων με κοινωνικό προσανατολισμό. Ο ιδιότυπος αυτός «τρίτος τομέας» καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, που εκτείνεται από τις κοινωνικές υπηρεσίες μέχρι τη φροντίδα για την υγεία, την παιδεία, την κατοικία, την έρευνα, τον πολιτισμό, τη θρησκεία, την παροχή νομικής υποστήριξης, γεγονός που καθιστά αρκετά δύσκολη τη διατύπωση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού.

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης η κοινωνική οικονομία (ή «τρίτο σύστημα») αναφέρεται στο «οικονομικό και κοινωνικό πεδίο, το οποίο εκπροσωπείται από συνεταιρισμούς, εταιρείες αλληλοβοήθειας, ενώσεις, ιδρύματα και Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης, που προτίθενται να ανταποκριθούν, με την προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών, σε ανάγκες στις οποίες ούτε η αγορά, ούτε ο δημόσιος τομέας φαίνονται ικανοί να ανταποκριθούν».

Στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία συναντάμε κυρίως τρεις προσεγγίσεις γύρω από την περιγραφή και εξήγηση του φαινομένου της ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας:

1. Την θεσμική-νομική προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτή ομαδοποιεί τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τους οργανισμούς σε τρεις βασικές κατηγορίες:
 - Συνεταιριστικές επιχειρήσεις (αγροτικούς συνεταιρισμούς, πιστωτικούς, αποταμιευτικούς, διανεμητικούς, οικιστικούς κ.ά.)
 - Κοινωνίες αλληλοβοήθειας (αλληλοβοηθητικά ασφαλιστικά ταμεία)
 - Σωματεία ή οργανισμούς (μη κερδοσκοπικές ενώσεις, μη κερδοσκοπικές εταιρείες, εθελοντικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδρύματα, φιλανθρωπικές οργανώσεις)
2. Την κανονιστική ή ορθολογική προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτή εστιάζει κυρίως στα κοινά χαρακτηριστικά που εμφανίζονται σε επιχειρήσεις και οργανισμούς, οι οποίοι διαφέρουν κατά πολύ μεταξύ τους, αλλά εξυπηρετούν κοινούς σκοπούς, καθώς και στις ιδιαίτερες μεθοδολογικές τους πρακτικές έναντι των άλλων επιχειρήσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.
3. Το συνδυασμό των δύο παραπάνω.

Η χρήση σύγχρονων μεθόδων και εργαλείων χρηματοδότησης στην Ελλάδα από τις επιχειρήσεις του τομέα της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται ακόμα σε αρχικό στάδιο ενώ, παράλληλα, απουσιάζει ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό οργανωτικό πλαίσιο, με το οποίο θα ήταν εφικτή η διοχέτευση οικονομικών πόρων από τον τραπεζικό τομέα προς τις κοινωνικές επιχειρήσεις.

Το πρόγραμμα EQUAL

Στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος EQUAL «Κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα: πλαίσιο, πιλοτικές δοκιμές και δομές στήριξης», η Ελληνική Ένωση Τραπεζών συμμετέχει ως εταίρος στην αναπτυξιακή σύμπραξη «ΑΣ Κοινων-Οικο», που έχει συσταθεί για την υλοποίηση των σχετικών δράσεων. Το πρόγραμμα τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων). Η ΕΕΤ συμμετέχει στην υλοποίηση δύο δράσεων.

Στο πλαίσιο της Δράσης 3 προβλέπεται η εκπόνηση μελέτης που αποσκοπεί στη χαρτογράφηση και κατανόηση των καλών πρακτικών χρηματοοικονομικής υποστήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, καθώς και στην κατανόηση των απαιτήσεων ωρίμανσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την υποστήριξη νέων ή υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, ώστε να προσαρμοστούν τα χρηματοοικονομικά εργαλεία στις απαιτήσεις του συγκεκριμένου τύπου επιχειρήσεων. Η μελέτη θα περιλαμβάνει και συγκεκριμένες προτάσεις για την ανάπτυξη και αξιοποίηση σύγχρονων μορφών χρηματοδότησης και χρηματοπιστωτικών εργαλείων για την υποστήριξη επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας.

Η δράση περιλαμβάνει, σε πρώτο επίπεδο, μια ανάλυση των χρηματοδοτικών εργαλείων που χρησιμοποιούνται στην ΕΕ για τη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας, ενώ, σε δεύτερο επίπεδο, αποσκοπεί στο να υποβοηθήσει την αξιοποίηση ή/και τη δημιουργία νέων χρηματοπιστωτικών εργαλείων στον ελληνικό χώρο, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των υπό σύσταση ή υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο της Δράσης 4 πρόκειται να συνεργαστούν στελέχη του τραπεζικού τομέα και εκπρόσωποι κοινωνικών επιχειρήσεων, τοπικής αυτοδιοίκησης και των ομάδων-στόχων, προκειμένου να γίνουν οι πρώτες ενέργειες για την ανάπτυξη ή/και αξιοποίηση νέων ή υφιστάμενων χρηματοπιστωτικών εργαλείων, που θα προσφέρονται για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στον κοινωνικό τομέα. Ειδικότερα, προβλέπεται η οργάνωση τεσσάρων επιχειρηματικών συνεδρίων σε χρονική περίοδο ενός εξαμήνου, στα οποία πρόκειται να προσκληθούν εκπρόσωποι από το σύνολο των τραπεζών και των ομάδων-στόχων, με σκοπό την ανάπτυξη ή/και αξιοποίηση χρηματοπιστωτικών προϊόντων για κοινωνικές επιχειρήσεις, καθώς και τη δημιουργία χρηματοπιστωτικών εργαλείων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των επιχειρήσεων αυτών. Μέσω της δράσης αυτής αναμένεται να αναπτυχθεί η χρηματοπιστωτική υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων με τη συνδρομή του τραπεζικού τομέα και ειδικότερα να δημιουργηθούν νέα, ειδικά σχεδιασμένα χρηματοπιστωτικά εργαλεία και κίνητρα για την κάλυψη των αναγκών των ομάδων-στόχων.

Οι κοινωνικές ομάδες που θα ωφεληθούν από τα αναμενόμενα προϊόντα του προγράμματος είναι εκείνες που χαρακτηρίζονται από δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας και για τις οποίες η προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που να αντισταθμίζει τα προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης και εργασιακής ένταξης (μετανάστες και παλιννοστούντες, άνεργες γυναίκες –ιδίως αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών– ΑμεΑ).

Η πιλοτική διάσταση του έργου αφορά τη δημιουργία πραγματικών παραδειγμάτων και την πρακτική ανάδειξη των πλεονεκτημάτων της κοινωνικής οικονομίας για τις ανωτέρω ομάδες-στόχους. Οι επιχειρήσεις-πιλότοι της κοινωνικής οικονομίας θα έχουν φυσικά ισχυρή κοινωνική διάσταση, αλλά και σαφές επιχειρηματικό σχέδιο που θα τις καθιστά, μεσοπρόθεσμα, οικονομικά αυθύπαρκτες και απόλυτα βιώσιμες.

Το έργο περιλαμβάνει επίσης μια σειρά από ενέργειες διάδοσης και δικτύωσης που στοχεύουν σε ένα ισχυρό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα για τις ομάδες-στόχους και θα θέσουν τις βάσεις για ριζική αναδιάρθρωση του σκηνικού της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα προς όφελος των συγκεκριμένων ομάδων, υπερβαίνοντας τον αμιγή δημόσιο-κοινωνική χαρακτήρα και ενσταλάζοντας στην όλη προσέγγιση σαφείς επιχειρηματικούς στόχους.

Επιπλέον, με τη δημιουργία Ενεργού Παρατηρητηρίου για τη στήριξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, αλλά και την ανάληψη πρωτοβουλιών θεσμικών παρεμβάσεων για τη διαμόρφωση του κατάλληλου περιβάλλοντος για την ανάπτυξη του τομέα, το πρόγραμμα συμβάλλει:

- στην τόνωση της απασχόλησης και της επιχειρηματικής δράσης στην κοινωνική οικονομία, η οποία παρουσιάζει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την απασχόληση ανέργων ειδικά από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες,
- στη μείωση του ποσοστού ανεργίας των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, οι οποίες αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης στην αγορά εργασίας,
- στην άρση, κατά το δυνατόν, των εμποδίων εκείνων που περιορίζουν την πρόσβαση ευπαθών κοινωνικών ομάδων στις τοπικές αγορές εργασίας,
- στη δημιουργία και την ανάπτυξη εργαλείων υποστήριξης της απασχόλησης και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, καθώς και
- στην ανάπτυξη καλών πρακτικών και πολιτικών για την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας, σε συνεργασία με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, και στην προσαρμογή των κοινωνικών επιχειρήσεων στην οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα συγκεκριμένων τοπικών-περιφερειακών ενοτήτων.